

ETRÜSK YAZITLARI KONUŞMAĞA BAŞLIYOR

Çingiz KARAŞARLI*

Avrupa dilcilerinin son 500 yılda İtalya'nın eski sakinleri olmuş Etrüsklerin menşeyini öğrenmeğe hasır ettikleri araştırmalara rağmen Etrüsklerin sırlı yazıtları halâ da okunmamış kalıyor. Nedeni şudur ki, Avrupalılar Etrüsk yazıtlarını yad dillerde - Kafkasya veya Hind-Avrupa kökenli diller arasında okumağa çalışmışlar.

Türk menşeli araştırmacıların bir çoğu Etrüsk dilinin leksikonunda Türkizmler aşikar etmiş ve şu dil gerçekleri Etrüsklerin Türk menşeli olduklarına inam yaratmıştır. Türkiye'de Adile Ayda (1), Başkurdistan'da Fazıl Latıfov ve başkaları Etrüsklerin Türk olduklarına inanmışlar. Lakin Etrüsk yazıtları susmakta devam etmiştir. Etrüskler kim idi?

Antik edebiyatta Etrüskler Küçük Asya'nın eski sakinleri olmuş Truvalıların ecdatları gibi tanınmaktadır. M.Ö. XIII bin yılda Yunanlıların mağlup ettikleri Truvalıların bir kısmı rivayetlere esasen İtalya'ya gelmiş ve burada yeni bir halkın, Romalıların esasını oluşturmuşlar. Bir çok Avrupa dilcisi, İtalya'ya gelmiş Truvalıların Etrüskler olduklarını yazmışlar. Onların esaslandıkları kaynaklardan biri Herodots'un Tirsenler olarak adlandırdığı halkın (Etrüsklerin) Küçük Asya'dan göçmesine dair bilgidir.

* Doç, Dr., Azerbaycan Diller Üniversitesi

Truvalılarla Etrüsklerin aynı bir kavim olduklarını ve onların her ikisinin prototürk kökenli olduğunu gösterecek dil gerçeklerini Türk okuyucularına sunmak isterdik.

Eski İskandinavya kaynaklarında aşikar olarak Türkler adlandırılan Truvalıların (9) onomastikasında üze çıkardığımız Türk adları Avrupalı araştırmacılara malum değildir. Meselâ, Truvanın sonuncu çarı olmuş **Priam** və eski Türk (kazak) epik edebiyatındaki Turanlı kahraman **Priyamin** (9) aynı ismi taşıdıkları aşikârdır.

Truva çarı Priamin nesline mahsus olan isimlerin de önemli bir kısmının eski Türk isimleri olduğu ortaya çıkıyor. Meselâ, Truvalı kahraman Eney Çuvaş Türklerine mahsus **Eney** ismi ile, **Alber, Askan, İl** ve başka Truvalıların şahıs isimleri ise (7) eski Türklere ve Hunlara mahsus olmuş **Alper, Askan, İl** (7) isimleri ile tam uygundur.

Truvalı **Dardan** çağdaş Kırgızlarda hazırda kişi adı gibi işlenmekte olan **Dardan** değil midir?

Bu isimlerin etimolojik çözümü de Türk dilleri esasında mümkündür.

Dardan Kırgız dilinde "iri bedenli ve sağlam adam" manasındadır. **Alber, Alper** eski Türkçe **alp** ("kahraman") ve **er** ("er") sözlerinden oluşuyor. **Askan** ise Çuvaş Türkçesindeki **askan** ("ağzın", "çoşkun") sözüdür.

Tutuşturulmuş isimlerin temelinde duran sözler antroponimik seciyelidir. Yani insanlara mahsus isimlerin temelinde mahz şu semantik sözler bütün dillerde rastlanıyor.

Truva - Türk paralellerinin sayısı oldukça çoktur. Uygunluklar başka adlar arasında da vardır. Truva'da vilayet adı olmuş **Tarna** Türk kökenli hazarlara mahsus bir kavim adı idi (7)

Truva'da dağ ve kasaba adı gibi malum olan **Gargar** ise eski ve çağdaş Türk halklarına mahsus kavim, dağ və şahıs adları gibi malumdur (6).

Truva - Türk uygunlukları eski İskandinavya kaynaklarında Truvalıların Türk kökenli olduğuna dair hikayetlerin doğruluğunu belirtiyor mu?

İtalya'da meskunlaşmış Etrüskler kaynaklara esasen Küçük Asiya kökenli olmuşlar. Onların Yunan - Truva savaşından sonra İtalya'ya göçmüş Truvalıların nesilleri olduğu kabul ediliyor (4).

Truva - Türk akrabalığı, tabii olarak, Etrüsklerle Türklerin de aynı kavimler olması anlamına geliyor. Latin dilinde **tursk** adlanmış Etrüsklerle Sanskrit dilinde **turaska** adlanmış Türklerin akraba halklar olması konusunda Türkiye'de Adile Ayda, Başkurdistan'da Fazıl Latıпов ve başkaları bahs et-

mişler. Onların misal olarak getirdikleri uygunlukların arkasında ise dilcilerin son 500 yılda sırrına ulaşamadıkları Etrüsk yazıları durmakta idi. Avrupa dilcilerinin yad diller esasında okumağa çalıştıkları bu yazıtların sırrı eski Türk dilinin, başka Türk lehçelerinin tutuşturulması, karşılıklı olarak araştırılması sayesinde açıla bilirdi.

Örnek olarak, bir Etrüsk resminde genç bir kadının askeri yola salması tasvir ediliyor. Askerin arkasında dayanmış at, kadının yüzündeki gam, askerin onun elini tutması üzücü ayrılığın yaşandığını belirtiyor.

Kadın askere şunu diyor:

0 A N I A N I J I O A J V I I

Sağdan sola yazılmış metin Türkçe böyle sesleniyor: **ii ulaθ iline inaθ**.

Birinci üç söz Türkiye Türkçesindeki **iyi ulaş iline** ifadesidir. Bu cümle askerin kendi iline yola salınması sahnesinin mantıksal ifadesidir: kadın yola saldığı askere **iline iyi ulaşmağı** arzu ediyor.

ii sözü ile Gagauz Türkçesindeki **ii** (“iyi”) arasında tam fonetik aynılık vardır.

Kadının dediği son söz - **inaθ** eski Türk dilindeki **ymat** (“sağal” “iyileş”) sözü ile tutuşturula biler. Bu söz de resmin mazmununa tam uygundur: **iline ulaş ve sağal**.

Sözün önünde **y** ünsüzünün düşmesi ve sözün sonunda **t** ünsüzünün dışarı **θ-ya** (İngilizcedeki **th**) çevrilmesi başka Etrüsk metinlerinde de müşahidə ediliyor. Misal için, bir Etrüsk resminde atlara koşulmuş arabayı hızla süren bir genç tasvir ediliyor.

Resmin üzerinde yazılmış **ax1a iθuk aθe kufarke** metnindeki son iki söz - **aθe kufarke** “atı kovuyomuş” anlamına geliyor (başka Türk dillerinde **kuvar eken** vb. variantlarda).

Yukarıdaki metinde olduğu gibi (**inaθ** - **yınat** “sağal”, “iyileş”), burada da sözün sonunda **t** - **θ** ses farkı müşahidə ediliyor: **atı** - **aθe**. (**aθ** “at” isminin yükleme hali).

Çuvaş Türkçesinde de ismin yükleme halinin yaranmasında **-e** eki kullanılmaktadır.

İduk eski Türk dilindeki **ıduk** (“azad”, “boş bırakılmış”) ile tutuşturulabilir.

Metinde Axla adlı arabacının boş bırakılmış atları hızla kovması sahnesi eski Türk dilinde aydın şekilde ifade olunmuştur.

Etrüsk mitolojisinde yeraltı dünya tanrısı Hermes’in kapısı sayılmış mezar taşı üzerinde yazılmış **Hermial kapzna slman** cümlesi Türk dilleri esasında anlaşılır:

↓ ? A N İ T A) J A I M D E θ
A N İ T A) . 2 İ L E M . M A M

Hermes’in kapısına saldırma.

Yad adamlar mezar taşına zarar dokundurmasın diye taş üzerinde böyle cümleler yazıldı.

Şu yazıda Türk dilleri için yad olan yegane element **Hermial** ismindeki Kafkas dilleri için seciyevi olan **-al** iyelik ekidir.

Bütövlükde ise cümle Türk kökenlidir. **Kapzna** ismin mansubiyyet (-sı) ve yaklaşma (-na) hal ekleri kabul etmiş **kapısına**, **slman** ise Türk dillerinde “zarar getirmek”, “saldırmak”, “vurmak” manalı **sal** fiilinin eski Türk dili için seciyevi olmuş inkar (**-man**, **-men**) formasıdır (eski Türkçe: unanman – razılaşma”, emgetmen “sıkıştırma”, tolğatman “azap çektirme”) (2).

Kollektif ihsan törenlerinden bahs eden Etrüsk metinlerinde, aşikâr olarak, yemek ve içki ile ilgili olan çok sayıda terimlerin Türk dillerinde olduğunu görüyoruz. Böyle bir metinde tez-tez rastlanan **azuk yen eski** ifadesi eski ve çağdaş Türk dillerindeki **azuk**, **azık** (“gıda”), Başkurtça **yəne** (“ve”) ve **iski** (“içki”) sözlerinden oluşuyor.

Harfiyen “qıda ve içki” gibi anlaşılan **azuk yen eski** ifadesi metinde “zi-yafet” anlamındadır.

İhsan töreni ili ilgili başka bir metinde de yemek ve içki bildiren terimler Türk dillerindedir:

es aθay “iç ye” (Baskurt. **is**, çuvaş. **eθ** “içmek”, Karaçay - Balkar **aşa**, **aşay** “yemek” .

Eski Türk dilinde **aşa iç** (“ye iç”) ifadesi işlenmiştir.

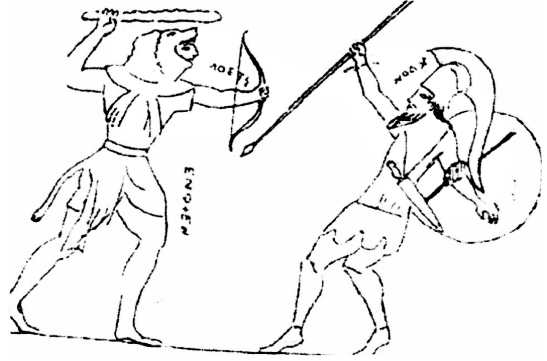
aşa (“ye”) ve Etrüsk metnindeki **aθay** (“ye”) arasındaki ş ~ θ ses farkını yukarıda **ulaθ** ~ **ulaş** arasında da müşahede ettik.

vinum usi ifadesindeki **usi** eski Türk dilindeki **us, usa** («meylet») ile tuşturula bilir: **vinum usi** «şeraba meylet» anlamına geliyor.

Başka bir resimde vuruşan iki askerden yenen yenilene **enkten** diye haykırıyor.

Bu söz eski Türk dilindeki **engdin** («şaşırdım» ile aynı bir sözdür. Yenen askerin yenilene «şaşırdın!» diye haykırması tamamıyla mantıksaldır.

Böylelikle, Romalıları'n **tursk** adlandırdığı Etrüskler Sanskrit (Eski Hint) dilinde **tu-ruşka** adlanmış Türklerin (8) erken çağlarda ayrılmış ve Küçük Asya'ya, oradan da İtalya'ya köçmüş bir kolu idiler. M.Ö. XIII asır Mısır yazıtlarında bu halk **turşa** gibi malum idi.

Etrüsklerin Türk dillerinde seslenen şu ve başka yazıtlarını yenice yayınlanmış «Eski Yunan, Roman, Kelt ve German dillerinde Türkizimler (Etrüskler konuşmağa başlıyor)» adlı kitabımızda sizlere takdim ediyoruz.

Araştırmalar Türkiyenin, öylece de Batı Avrupanın en eski sakinleri arasında protoTürklerin (Truvahların, Etrüsklerin, Pelask və Trakyalıların) yer aldığını, M.Ö. II bin yılında Hind Avrupalıların işgalına maruz kalmış bu kavimlerin eski Yunan, Latin ve başka dillerde derin izler bıraktığını geniş şekilde üye çıkarıyor.

Batı Avrupa'dan farklı olarak, yalnız Ege denizinin doğu sahillerinde Türk ocağı sönmemiş, burada Truvalıların konuştuıkları eski bir Türk lehçesi milattan sonra Doğu Asya'dan buraya gelmiş oğuz ve başka Türk halklarının dilleri ile kavuşarak yaşamakta devam etmiştir.

Edebiyat

1. Adile Ayda. Etrüskler Türk mü idi. Ankara, 1974.

Aydarov T. Yazık orhonskih pamyatnikov drevnetyurkskoy pismennosti VII veka, Alma-Ata, 1971.

2. Baskakov N.A. Tyurkskaya leksika v «Slove o polki igorove», Moskva, 1985.
3. Dinkov B. Etruskata zagadka. Sofiya, 1984.
4. Geybullayev G. K etnogenezu azerbaydjantsev. Baku, 1991.
5. Gyula Moravcsik. Byzantinoturcica. II., Berlin, 1993.
6. Homer. İliada. Odisseye, Bakı, 1986.
7. Konıratbayev E. Kazak eposı jene Türkologiya. Almatı, 1987.
8. Melnikova E.A. Drevneskandinavskie geografiçeskie soçineniya. Moskva, 1986.